

Izvještaj o radionici

Podrška i jačanje rada sa porodicama nestalih osoba

2.-3. juli 2019. Sarajevo, Bosna i Hercegovina

M MISSING
PERSONS
A GLOBAL RESPONSE

Naslovna fotografija: Donjeck. MKCK pomaže porodicama da pronađu nestale članove porodice. Elena (desno) i njena majka Lidija su u kuhinji Lidijine kuće gdje je volio da kuha Sergej, njihov sin i brat koji se vodi kao nestao od jeseni 2014.god.

Ovaj izvještaj sastavila je Shari Eppel, po nalogu Projekta za nestale osobe Međunarodnog komiteta Crvenog krsta/križa (MKCK).

Kurtoazni prevod na Bosanski / Hrvatski / Srpski

Izveštaj predstavlja rezime radionice Podrška i jačanje rada sa porodicama nestalih osoba. Iznešeni stavovi su lični stavovi učesnika i ne odražavaju nužno stavove organizacija koje oni predstavljaju.

Predgovor

Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK/MOCK) i Grupo de Accion Comunitaria (GAC), vodeća nevladina organizacija (NVO) u oblasti psihosocijalne podrške, u saradnji su organizovali stručni skup sa navedenom tematikom koji je održan u Sarajevu, u Bosni i Hercegovini, 2. i 3. jula 2019. godine.

Tokom dva dana, više od 80 učesnika, među kojima su bili i predstavnici udruženja porodica, država i organizacija i stručnjaci iz 30 različitih zemalja, iznijelo je svoja viđenja i razgovaralo o razlikama i sličnostima situacija sa kojima se suočavaju. Oni su, također, razmotrili specifične forme ranjivosti pojedinaca i evoluciju potreba porodica kako vrijeme prolazi.

Ovaj skup pružio je jedinstvenu i izvanrednu priliku porodicama nestalih iz cijelog svijeta, čiji su najmiliji nestali u različitim okolnostima, oružanim sukobima, drugim situacijama nasilja, migracijama i katastrofama, da se međusobno povežu. Za mnoge članove porodica nestalih koji se u svojim zemljama svakodnevno bore da nastave potragu za svojim najmilijima, ova radionica je pružila priliku da izađu iz izolacije, da se uključe u iscrpnu diskusiju s porodicama s različitih kontinenata i čuju različita iskustva i viđenja. Mnogi učesnici su iznijeli stav da se zahvaljujući skupu osjećaju osnaženim i da cijene činjenicu da su dobili priliku da udruže snage.

Najbitniji stavovi sa skupa formulisani su i objedinjeni u zaključcima sadržanim u ovom izvještaju. Ovo je prvi korak u procesu izrade i širenja konkretnih tehničkih preporuka u vezi sa ovom tematikom uz blisku konsultaciju sa širom zajednicom koja se bavi praksom.

Nadamo se da će ovaj zajednički napor dovesti do veće i efikasnije saradnje svih onih koji su uključeni u pronalaženje i rasvjetljavanje sudbine nestalih osoba.

Caroline Douilliez-Sabouba
Šef Projekta za nestala lica/osobe
Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa

Pau Perez
Rukovodilac
Grupo de Accion Comunitaria (GAC)

“Zajedno stvaramo historiju. Pokrećemo globalnu mrežu za nestale osobe iz cijelog svijeta i udružujući napore, širimo informacije: svi nestali sinovi i kćeri zaslužuju da se vrate kući, živi ili mrtvi.”

- Lucia Diaz, Colectivo Solecito de Veracruz, 3. jul 2019.

ICRC

I. Radionica: istorijat, cilj i učesnici

MKCK promišljeno koristi široku radnu definiciju pojma „nestale osobe“¹ nastalu kao rezultat Međunarodne konferencije vladinih i nevladinih eksperata o nestalim osobama koja je održana 2003. godine.² Međunarodna zajednica je usredsredila svoje napore na razvijanje različitih pravnih instrumenata u oblasti međunarodnog prava o ljudskim pravima (MPLJP) vezanih za spriječavanje i zaštitu od prisilnih nestanaka. U prethodnom periodu, brojni stručnjaci za ljudska prava i drugi stručnjaci za nestale osobe uglavnom su se bavili onima čiji je nestanak bio posljedica oružanog sukoba ili prisilnog nestanka.

U novije vrijeme, neke grupe za pritisak su svoje napore posebno usredsredile na osobe koje su ubijene u nasilnim okolnostima koje se svrstavaju ispod praga oružanog sukoba (u daljem tekstu „oružano nasilje“)³, a neke su organizacije usmjerile svoje aktivnosti na pronalaženje onih koji su nestali uslijed prirodnih katastrofa, poput klizišta, cunamija ili zemljotresa. Posljednjih godina, MKCK i druge organizacije, pojačale su svoje učešće u pronalaženju onih koji su nestali tokom migracija, prevashodno kao reakcija na značajan porast broja migranata koji su se utopili tokom prelaska Sredozemnog mora ili su nestali u Latinskoj Americi dok su pokušavali da nekako stignu u SAD.⁴ U toku su masovna kretanja ljudi raseljenih uslijed ratova, represije i ekonomskih teškoća u oblastima Afrike, Bliskog Istoka, Azije i Euroazije, a na hiljade takvih migranata je naprosto nestalo. Njihove porodice suočene su sa specifičnim problemima, što je i bila tema prethodne radionice koju je u maju 2019. godine organizovao Projekat za nestale osobe.⁵

¹ MKCK koristi radnu definiciju „nestalih osoba“ po kojoj se nestale osobe definišu kao osobe „čije porodice nemaju nikakvih informacija o njima i/ili koji su na osnovu pouzdanih informacija prijavljeni kao nestali uslijed oružanog sukoba – međunarodnog ili nemeđunarodnog – ili uslijed unutrašnjeg nasilja, unutrašnjih previranja ili bilo koje druge situacije koja može da zahtjeva djelovanje neutralnog i nezavisnog tijela“. Pogledati izdanje MKCK, Nestale osobe: priručnik za parlamentarce (Missing Persons: A Handbook for Parliamentarians), Ženeva, 2009., dostupan na: <https://www.icrc.org/en/publication/1117-missing-persons-handbook-parliamentarians>.

² MKCK je 2003. godine organizovao međunarodnu konferenciju o nestalim osobama, što je bila jedinstvena prilika da se sagleda ono što su do tada postigli relevantni akteri i uspostave smjernice za efikasnije djelovanje u ovoj oblasti. Pogledati MKCK, Nestali i njihove porodice: referentni dokumenti (The Missing and their Families: Documents of Reference), februar 2004., dostupno na adresi: <https://shop.icrc.org/the-missing-and-their-families-documents-of-reference-2705.html>.

³ Colectivo Solecito de Veracruz u Meksiku radi na slučajevima nestalih uslijed organizovanog kriminala.

⁴ MKCK, Izvještaj sa radionice: Rasvjetljavanje sudbine i lociranje nestalih migranata: razmjena informacija duž migracionih puteva (*Clarifying the Fate and Whereabouts of Missing Migrants: Exchanging Information along Migratory Routes*) (, 15.-16. maj 2019. (Antigva, Gvatemala), maj 2019.

⁵ *Ibid.* Ovaj izvještaj ističe da je od 2016. godine došlo do eksponencijalnog porasta broja inicijativa usmjerenih na nestale migrante, uključujući, između ostalog, Međunarodnu organizaciju za migracije (IOM), MKCK, Argentinski tim za forenzičku antropologiju (EAAF), Međunarodnu komisiju za nestale osobe (ICMP) i UN.

Baš kao što organizacije teže da se specijalizuju u pružanju svojih usluga određenim podgrupama nestalih osoba, grupe za podršku su obično formirane od strane porodica određenih kategorija nestalih osoba, na primjer, osoba koje su prisilno nestale ili pak onih čiji je nestanak posljedica oružanog nasilja,⁶ budući da je u prošlosti postojala slaba komunikacija između udruženja porodica čiji su članovi nestali u različitim vrstama situacija. Stoga je glavni cilj sarajevske radionice bila identifikacija zajedničkih i specifičnih izazova s kojima se suočavaju porodice nestalih u različitim okolnostima i shodno tome formulisanje preporuka i mjera za njihovo prevazilaženje.

Sarajevski skup održan u julu 2019. bio je istorijski po tome što je bio prvi sastanak u organizaciji MKCK na kojem su se porodice i stručnjaci iz raznih dijelova svijeta okupili da bi se bavili problematikom koja se odnosi na osobe nestale pod raznim okolnostima, a na koje se primjenjuju različiti pravni okviri, na primjer: oružani sukob i oružano nasilje, migracije, prirodne ili ljudskim faktorom izazvane katastrofe. Skup je imao za cilj da preduprijedi segmentiranost koja prije svega spriječava udruženja porodica da grade širu globalnu solidarnost i razumijevanje. Skup je obuhvatio oko 80 učesnika iz 30 zemalja, uključujući predstavnike Ujedinjenih nacija (UN), međunarodnih nevladinih organizacija (MNVO) i drugih nevladinih organizacija iz cijelog svijeta. Bila su prisutna udruženja porodica iz svih krajeva svijeta, između ostalog i iz: Šri Lanke, Filipina, Gruzije, Ukrajine, Bosne i Hercegovine, Kosova, Iraka, Senegala, Kolumbije, Meksika i Gvatemale. Upravo zato je bio obezbjeđen i simultani prevod na engleski, španski, bosanski-hrvatski-srpski, ruski i arapski jezik.

⁶ Na primjer, *Colectivo Solecito de Veracruz* u Meksiku se bavi samo osobama nestalim uslijed organizovanog kriminala, dok se FEDEFAM, Latinoamerička federacija udruženja porodica zatočenih i nestalih osoba, bavi isključivo pitanjem prisilnih nestanaka. .

Brendan Hoffman/MKCK

Ilovaisk. Oksana (lijevo), čiji je suprug Andrej nestao, slikala se sa svoje dvoje djece i Anom, Andrejevom sestrom, na fudbalskom terenu gdje je nekad igrao lopte sa sinovima.

II. Očekivani ishodi

Radionica je imala za cilj da najprije predoči postojeće međunarodne standarde za nestale osobe i porodice nestalih, a zatim da čuje iskustva porodica iz cijelog svijeta koje su za svojim nestalim srođnicima tragale u vrlo različitim kontekstima. Diskusijom u malim grupama težilo se utvrđivanju složenih sličnosti i razlika u potrebama porodica koje tragaju za svojim kako bi se utvrdile ključne teme koje zahtijevaju tehničke preporuke.

Glavni planirani ishod te razmjene iskustava bio je pokretanje procesa koji će dovesti do poboljšanih tehničkih smjernica za porodice/obitelji i stručnjake koje bi bile dovoljno iznijansirane da omoguće pristupe primjenjive u različitim kulturnim okruženjima, kao što su Filipini, Nepal, Uganda, Zimbabve, Meksiko, Argentina, Sirija ili Irak, i koje bi mogle da na različite načine budu primjenjene na osobe koje su nestale uslijed oružanog sukoba, oružanog nasilja, katastrofe ili prisilnog nestanka. Već postoje mnoge verzije standarda i principa, pa se od radionice očekivalo da identifikuje preostale propuste i razradi plan za njihovo otklanjanje. Razmjena dobrih praksi širom svijeta i razvijanje veza putem digitalne platforme kako bi zainteresovane strane ostale angažovane predstavljali su dodatne planirane ishode.

Beira. Stanje nakon ciklona Idaj, mart 2019.god. Iako su spasilačke aktivnosti i pružanje hitne pomoći nakon katastrofe, uključivši i obezbjeđenje smještaja, od vitalnog značaja, često se zaboravlja na potrebu ljudi da saznaju gdje su njihovi najmiliji. Mnoge porodice žive u velikoj brizi i neizvjesnosti ne znajući da li su njihovi članovi porodice uopšte živi.

III. Razmatrane teme

3.1 Sadašnji standardi: gdje su propusti?

Tokom prvog dana radionice izloženi su praktični izazovi koji se javljaju prilikom potrage za nestalim i pružanja podrške njihovim porodicama. Diskusija se dotakla raznih vrsta pravne, administrativne, psihološke i psihosocijalne podrške koje već postoje u obliku priručnika, smjernica, minimalnih standarda i pravnih instrumenata. Namjera je bila da se utvrde nedostaci u razumijevanju i u tehničkoj podršci, a na osnovu interakcije između onih koji formulišu smjernice i praktičnih iskustava pogođenih porodica.

Međunarodno humanitarno pravo (MHP) i međunarodno pravo ljudskih prava (MPLJP) podrazumijevaju pravila koja se tiču nestalih osoba i njihovih porodica koje države i strane u oružanom sukobu moraju da poštuju. Tehničke preporuke nisu obavezujuće i nastoje da daju smjernice u ovoj oblasti. Na primjer, postoje skupovi tehničkih preporuka koje pružaju smjernice o tome kako organizacije i međunarodna zajednica treba da rade sa porodicama nestalih, kao na primjer program za pratnju porodica nestalih MKCK-a⁷, kojim je MKCK razradio koncept zadovoljenja sveobuhvatnih i višestrukih potreba porodica.⁸ Pomenuti okviri također podstiču aktivno učešće porodica i udruženja porodica u potrazi za nestalima i naglašavaju da je, čak i nakon dužeg perioda, porodicama i dalje potrebna podrška. Najbitnija potreba i pravo porodica jeste potreba da se saznaju činjenice i razriješi neizvjesnost oko nestanka date osobe. Ostale ključne potrebe su fizičko i mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška kao i administrativna/pravna i finansijska podrška.

⁷ MKCK, *Accompanying the Families of Missing Persons: A Practical Handbook*, 2015, priručnik se može preuzeti na adresi: <https://www.icrc.org/en/publication/4110-accompanying-families-missing-persons-practical-handbook>.

⁸ Tokom Međunarodne konferencije o nestalim osobama 2003. godine, ustanovljeno je da porodice nestalih imaju posebne potrebe. One obuhvataju potrebu da saznaju činjenice, potrebu za obavljanjem obreda pomena, potrebu za ekonomskom, psihološkom i psihosocijalnom podrškom, potrebu za priznavanjem njihove patnje i potrebu za pravdom. Sve dok te potrebe nisu zadovoljene, porodice ne mogu lako da obнове svoj život. Pogledati MKCK, *The Missing and their Families: Documents of Reference*, February 2004, dokument koji se može preuzeti na adresi: <https://shop.icrc.org/the-missing-and-their-families-documents-of-reference-2705.html>.

Mada se pitanje nestalih često posmatra kao jedinstven fenomen, u praksi potrebe porodica, a samim tim i odgovarajući standardi, znatno variraju u zavisnosti od okolnosti pod kojima je došlo do nestanka. Čak i tamo gdje postoje zakonske obaveze, poštovanje zakona može predstavljati veliki izazov. U okviru MHP i MPLJP ustanovljene su obaveze za države (a MHP ih postavlja i za strane u oružanim sukobima), uključujući obavezu da se rasvijetli sudbina i locira nestala osoba i obavezu spriječavanja nestanka ljudi. Međutim, MHP je primjenjiv samo u slučajevima oružanih sukoba, a većina pravila MPLJP-a odnosi se na slučajeve prisilnog nestanka.⁹ U praksi se MHP i MPLJP ponekad ne primjenjuju iz različitih razloga, a postoje i određene pravne nejasnoće u vezi sa obavezama država u određenim slučajevima (npr. nestali migranti ili nestanak osobe uslijed djelovanja nedržavnih aktera).

Ukratko, iako su osobe koje nestanu tokom oružanog sukoba ili su žrtve prinudnog nestanka pokrivena pravnim okvirima, i iako primjena tih zakona može biti problematična, pravni okvir koji se može primjeniti u slučaju nekih drugih vrsta nestanaka može da bude manje jasan. Obzirom na takvo činjenično stanje, šta je to porodicama potrebno i šta one vide kao nedostatke u pruženoj podršci? Već postoje priručnici o načinu rješavanja slučajeva nestalih kao na primjer izvještaj o konferenciji MKCK iz 2003.¹⁰ Koliko su ti priručnici i smjernice poznati javnosti i koliko su korisni u svom postojećem obliku? Kako će dotične strane obezbijediti da razvoj dodatnih standarda na kraju pomogne porodicama u njihovim potragama na terenu?

Tim za proučavanje društva i psihosocijalne akcije iz Gvatemale (ECAP) osmislio je standarde za potragu i forenzičke istrage.¹¹ Taj rad, ostvaren u saradnji s drugima, postavlja porodicu u središte potrage za nestalom osobom, priznajući činjenicu da njena patnja traje godinama, pa čak i decenijama, kao i to da intervenisanje te vrste ne smije da „nanese štetu” i da izazove ponovnu traumu. Psihosocijalna podrška je bitna koliko i dobra forenzička istraga. Istaknuta je važnost prava na saznanje činjenica, na pravdu i na odštetu, kao i važnost same zaštite, bezbjednosti i transparentnosti. Jednaki pristup tim pravima mora postojati nezavisno od pola, starosti i kulture. Koordinacija, uključujući i onu između porodice i državnih organa, ima važnu ulogu u naporima da se pronađe nestala osoba. Oporavak je vjerovatniji onda kada vlada brzo reaguje. Često se porodice ne osjećaju dovoljno bezbjednim ili dovoljno informisanim da bi se obratile državama, ali je od vitalnog značaja da baš to učine ako žele da potraga za nestalim urodi plodom, jer svaka strana posjeduje informacije koje su potrebne drugoj da bi se ta osoba locirala. Uopšteno, postojeći standardi su se pokazali korisnim, mada ostaju izazovi u pogledu njihove primjene od strane država u kojima postoji manjak političke volje, znanja ili resursa.

⁹ Pogledati, na primjer, Međunarodnu konvenciju za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka.

¹⁰ <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/report/5jahr8.htm>.

¹¹ Međunarodni konsenzus o principima i minimalnim standardima za psihosocijalni rad u procesima potrage i forenzičkim istragama u slučajevima prisilnih nestanaka, arbitrarnih ili vanpravnih pogubljenja.

Beograd, Skupština grada. Povorka porodica čiji su srodnici nestale osobe, kreće se ka spomen obilježju posvećenom nestalima na Međunarodni dan žrtava prisilnih nestanaka.

3.2 Globalna iskustva u potragama za nestalima

“ Mi smo mravi, ali ujedinjeni smo slon i oni [vlasti] su samo muha. ”

- Učesnik, 2. jul 2019.

Udruženja porodica predstavila su svoja iskustva u traganju za svojim najmilijima koji su nestali u raznim kontekstima i epohama. Izlaganja su se ticala ljudi koji su nestali uslijed oružanih sukoba (prošlih i sadašnjih, međunarodnih i nemeđunarodnih), oružanog nasilja, migracija i prisilnog nestanka. Na plenarnom predavanju iznijeta su i iskustva mnogih nacija uključujući Argentinu, Gruziju, Šri Lanku, Španiju, Bosnu i Hercegovinu, Obalu Slonovače, Meksiko, Gvatemalu i Senegal. Ima ljudi koji su nestali u raznim epohama za kojima se još traga - od onih koji su nestali u španskom građanskom ratu, prije gotovo stotinu godina, do nestalih osoba u ratu koji još bijesni u Siriji, ili onih koji su žrtve sadašnjih talasa zločina i migracija širom svijeta.

Ovdje su priloženi kratki sažeci tih izlaganja sa namjerom da bogatstvo i raznolikost iskustava porodica ne budu izgubljeni ili svedeni na spisak zajedničkih odlika i razlika. Jedan od ciljeva radionice bio je i sagledavanje dobrih i loših praksi širom svijeta i to iz perspektive porodica. Posebno je značajno zapažanje izuzetne otpornosti i upornosti porodica mimo kultura i epoha.¹²

- Jedna učesnica je navela da je pretražila preko 200 lokacija u pokušaju da pronađe svog supruga koga su, navodno, otele vlasti tokom unutrašnjeg oružanog sukoba koji je buknuo u njenoj zemlji prije više od decenije. Budući da je žena i pripadnica etničke manjine, prema njoj je postupano s prezirom, a državni službenici su joj čak tražili seksualne usluge i odbijali da joj pomognu kada bi pokazala odlučnost. Ona nema mnogo povjerenja u svoju vladu uprkos nedavno formiranoj komisiji za pronalaženje nestalih osoba.

¹² Ovdje su uključena samo zvanična izlaganja sa plenarnih predavanja skupa. U skladu sa *Chatham house* pravilom, izlaganja su anonimna osim u slučaju da je obezbjeđena posebna saglasnost za navođenje imena i države govornika.

- Žena koja je izgubila brata tokom oružanog sukoba 80-ih godina, naglasila je intenzivan strah i bol koji je preživljavala kada se on nije vratio iz rata. Tek je 2012. godine MKCK ukazao na mogućnost ekshumacija, pa su joj najzad i vraćeni njegovi posmrtni ostaci. Naglašavajući značaj ekshumacije, ona je naglasila da svoj život dijeli na "prije" i "poslije" preuzimanja kostiju. Njena majka, pak, nije htela da prisustvuje toj ceremoniji smatrajući da bi to značilo da konačno prihvata smrt sina, ali ipak je tražila da pipne ruku osobe koja je dodirnula posmrtnu ostatke njenog sina.
- Dvadeset godina nakon rata u njenoj zemlji, porodice su konačno dobile priliku da počnu da traže svoje nestale, objasnio je učesnik X. Međutim, takvu odluku je bilo teško donijeti iz komplikovanih kulturnih i vjerskih razloga. Čak i poslije 26 godina, jedna udovica je i dalje vjerovala da je njen muž živ; a od kako su njegovi posmrtni ostaci pronađeni, ona provodi mnogo vremena na groblju, pored mjesta gdje je on sahranjen. Ovim se naglašava koliko teško može biti nekima da prihvate tu činjenicu.

“ Porodice nikad ne zaboravljaju. ”

- Član Udruženja za obnovu istorijskog pamćenja, 2. jul 2019. (slobodan prevod)

- Unuk osobe koja je u Španiji nestala u doba Franka je pronašao djedove ostatke tek nakon smrti svoje bake. U nadi da će njen muž kad-tad biti pronađen, ona je za njega obezbijedila grobno mjesto pored svog, tako da sad skupa počivaju. Emilio je prikazao vrlo upečatljiv video snimak žene stare 88 godina koja je najzad uspjela da identifikuje i ponovo sahrani posmrtnu ostatku svoga oca. Spomenuo je i to da su se ljudi morali kriti od Frankovih snaga pa su čak mijenjali i imena. Represija je trajala četrdeset godina, ljudi se i dalje plaše da o svemu tome pričaju, ali nisu zaboravili svoje nestale.
- Osoba X je navela da je tokom oružanih sukoba na Balkanu ubijeno ili nestalo 12 članova njegove porodice, uključujući i njegovog oca i djeda. Opterećena pitanjima o životu nestalih članova porodice, ta osoba je najzad odlučila da napravi izložbu o nestanku svog oca koristeći njegove lične predmete. Ta izložba je podstakla više porodica nestalih da učestvuju na javnim izložbama kako bi posredno udahnuili individualnost i život mrtvima kao način da se osujeti namjera počinilaca koji su htjeli da te žrtve izbrišu kao da nikad nisu ni postojale.

“ Ubice su htjele da ih učine bezimenim. ”

- Član Radne grupe za mlade, 2. jul 2019. (slobodan prevod)

- Osoba X iz Južne Amerike je izgubilo članove porodice tokom migracije. Njena ćerka je doživjela šokantno iskustvo kada je na TV-u vidjela ubistvo svog oca i drugih rođaka. Uslijedio je niz skoro nemogućih pokušaja da im budu vraćena njihova tijela, pri čemu porodica još uvijek nije sigurna da su im uručeni pravi posmrtni ostaci jer im je uskraćena forenzička identifikacija.
- Osoba X je angažovana na pronalaženju onih koji stradaju pokušavajući da preko Sredozemnog mora iz Afrike stignu do Španije. Ponekad moraju da sahrane i raskomadane leševe. Mnogo problema je vezano za položaj žena koje protjeraju iz porodice njenog supruga iako nema čvrstih dokaza o smrti supruga. Siromaštvo je ogromna muka za porodice migranata i zbog toga se mnogi često i opredeljuju za migraciju.
- Osoba X koja se bavi porodicama onih koji su nestali u prirodnim katastrofama, naglasilo je činjenicu da oni obično ne izgube samo članove porodice, već i svoj dom, prihode, dokumente i svu imovinu. To izaziva masovno siromaštvo koje često pogodi čitavu proširenu zajednicu.
- Mary Aileen Diez Bacalso je ispričala kako su joj, samo nekoliko mjeseci nakon njihovog vjenčanja, vlasti otele i mučile muža. Pošto je posredno saznala šta je s njim, brzo je reagovala i tako uspjela da izdejstvuje njegovo oslobođenje, pa su joj ga ostavili na groblju, vezanog i s povezom na očima. Sve to ju je podstaklo da da svoj doprinos formiranju Azijske federacije za borbu protiv prisilnih nestanaka (AFAD) koja širom Azije obezbjeđuje solidarnost i praktičnu podršku za takve slučajeve.

- Maria Adela Antokoletz članica je Latinoameričke federacije udruženja članova porodica zatvorenika i nestalih osoba (FEDEFAM). Ona je ispričala kako je organizacija Madres de Plaza de Mayo u Argentini nastala od male grupe majki koje su se okupljale svake nedelje da bi protestovale protiv otmice ili prisilnog nestanka svoje djece da bi vremenom prerasla u pokret koji je poznat širom svijeta i koji je nadahnuo formiranje mnogih drugih udruženja porodica. Brojnost daje snagu, a pomalo i utjehu za preživljeni bol.

“ Bol je individualan: to je taj vulkan koji nosimo svi u sebi. ”

- Maria Adela Antokoletz, 2. jul 2019.

- Leandro Fossati je takoreći unuk pokreta Plaza de Mayo. Bio je ukradena beba čija je oteta majka ubijena nakon što ga je rodila 1980. godine. Kada je imao 25 godina, na osnovu DNK testova je otkrio da roditelji koji su ga podigli nisu njegovi biološki roditelji. Borba za rješavanje pitanja ukradenih beba doprinijela je tome da je 130 takve djece uspjelo da utvrdi svoj pravi identitet. Angažovanje te mlade generacije obezbjediće da potraga za nestalima, žrtvama vojne hunte, bude nastavljena.
- Broj osoba koje su u Meksiku nestale zbog kriminala mjeri se desetinama hiljada, pri čemu se samo u jednom dijelu zemlje ta cifra kreće oko 20 000. Nakon što su joj bande otele sina 2013. godine, Lucia Diaz se uključila u osnivanje udruženja/udruga - Solecito de Veracruz - koje sada u članstvu ima 300 majki koje tragaju za nestalom djecom većinom starosti između 14 i 25 godina, pri čemu je najmlađe oteto dijete imalo svega dvije godine. Te neustrašive majke same idu na teren u potrazi za masovnim grobnicama. Njihova je zasluga što je pronađeno 298 tijela, ali je do sada identifikovano samo 24 jer su dobijeni DNK podaci nepotpuni. Država im slabo pomaže, mada je pomogla da se sprovedu neki od DNK testova. Majke su primorane da prodaju staru odeću i hranu kako bi prikupile sredstva za dalju potragu.

“ Dok sam živa tragaću za svojim sinom. ”

- Lucia Diaz, 2. jul 2019.

- Tokom građanskog rata koji je bjesnio od 2010. do 2011. godine, nestalo je 80 policajaca kao i nekolicina stranih državljana i nekoliko novinara. Poginulo je oko 3 000 civila, a nekoliko stotina se vode kao nestali. Vlada je formirala Nacionalnu komisiju za pomirenje i kompenzaciju žrtava i potom isplatila oko 1.500 eura registrovanim porodicama žrtava. Osoba X je član te komisije koja pomaže porodicama/obiteljima da istraju u traganju za istinom i pravdom. Međutim, tokom 2018. uoči izbora, ponovo je izbila kriza i bilo je nestalih; postojeći sistem ne štiti građane. Porodice/obitelji koje se ne osjećaju bezbjedno su zatražile azil u Evropi, a neke rizikuju život u pokušaju da tamo stignu kao migranti.

**“ Ako vlada odlučuje umjesto nas,
onda ona odlučuje protiv nas. ”**

- Učesnik, 2. jul 2019.

Vijay Sharma/ICRC

Nepalgunj, okrug Banke. Povorka članova porodica nestalih maršira ka sjedištu okružne vlade da bi načelniku okruga uručili memorandum.

3.3 Sličnosti i razlike u potrebama porodica nestalih osoba

Drugog dana radionice, učesnici su raspravljali o tome kako sljedeći aspekti slučaja nestalih osoba utiču na potrebe i iskustva porodica:

- okolnosti nestanka: oružani sukob; druge situacije nasilja; prisilni nestanak; migracija; prirodna katastrofa; ili zločin
- proticanje vremena: prvi dani i nedelje; mjeseci i godine; decenije ili generacije
- specifični oblici ranjivosti: pol; starost; invaliditet; i kulturne norme.

Izuzetno iscrpne rasprave ukazale su na činjenicu da je skoro svaki slučaj jedinstven i da stoga u određenoj mjeri zahtijeva poseban pristup. Međutim, izvedeni su određeni važni opšti zaključci.

3.3.1 Zajedničke potrebe i iskustva bez obzira na okolnosti nestanka

Transparentno ažuriranje svih podataka koji se odnose na potragu za nestalima i njihovu sudbinu i mjesto gdje se nalaze

- Pravo da saznaju i pravo na istinu su ključni. Potreba za informacijama i pronalaženjem nestalog člana porodice može da traje i više decenija, uključujući nekoliko generacija.

Fizičke, psihološke i psihosocijalne potrebe za podrškom

- Psihološke i psihosocijalne posljedice nestanka člana porodice obuhvataju i gubitak kao i brojne faktore stresa. Taj psihološki teret često je praćen fizičkim problemima. Tu patnju treba sagledati i prepoznati s dužnim poštovanjem i razumijevanjem.

Bezbjednost i društveni pritisak

- U gotovo svim okolnostima, javlja se pitanje lične bezbjednosti, uključujući i strah od daljih nestanaka/smrti uslijed prijetnji države, oružanog sukoba koji je u toku ili drugih situacija nasilja, prirodnih katastrofa i daljih migracija. Odbacivanje od strane komšija ili stigmatiziranje osobe kao one koja više opravdano ne pripada zajednici (supruga? udovica?), može da stvori nepodnošljiv pritisak na porodicu. Krivica, optuživanje pa i osećaj odgovornosti za nestanak, bilo racionalan ili ne, također su često prisutni u porodicama.

Finansijska podrška

- Mogu se javiti troškovi u vezi sa potragom, poput putnih troškova nastalih u traganju za svjedocima. Često je nestala osoba baš ona koja izdržava porodicu, pa se tako neplaćeni računi nagomilaju već za nekoliko nedelja. U slučaju prirodne katastrofe, naročito je velika potreba za finansijskom podrškom. Tada se nameće potreba za preseljenjem porodica ukoliko one ne mogu više bezbjedno boraviti na datoj lokaciji uslijed prijetnji/sukoba/kriminala/prirodne katastrofe.

Svijest o tome da "porodica" nije uvek jedinstvena

- Porodice nestalih se mogu suočiti sa unutrašnjim sukobima i podjelama kada se jedan dio njenih članova decenijama nada da je nestala osoba živa i da će se vratiti, dok ostali vjeruju da je mrtva. Nekada se ti konflikti dodatno komplikuju uslijed rodnih pitanja, kulturoloških aspekata ili položaja unutar porodice (vidi niže).

Svijest o tome da "porodica" može da obuhvata i osobe koje nisu biološki srodnici, u zavisnosti od okolnosti

- Prilikom migracije ili u vrijeme oružanih sukoba i oružanog nasilja, osobe s kojima se putuje ili se bori/radi mogu biti bliskiji od članova porodice i imati informacije i potrebe vezane za nestalog.

Administrativna i pravna podrška

- U svim slučajevima postoji nužnost da se nestala osoba prijavi državnim organima, a to može biti teško, posebno u doba oružanih sukoba i prisilnih nestanaka u koje je sama država umješana. Velika prirodna katastrofa može da državu učini nemoćnom, a službeni organi mogu biti nezainteresovani za pokretanje krivičnih postupaka. Umrlica osobe ili potvrda o nestanku je potrebna da bi se kasnije mogla tražiti pomoć i olakšalo obezbjeđivanje dokumentacije za djecu, ostavinski postupak i stupanje žene/udovice u novi brak.

Forenzičke informacije

- Forenzički podaci treba da budu prikupljeni i odgovorno čuvani, a porodice moraju u to biti uključene i informisane na odgovarajući način.

3.3.2 Razlike u potrebama i iskustvima u zavisnosti od okolnosti vezanih za nestanak

Porodice čiji su rođaci prisilno nestali:

- Pojačani strah za ličnu kao i bezbjednost preostalih članova porodice može dovesti do toga da porodice budu suzdržljive u pogledu javnog iznošenja svog slučaja i upuštanja u aktivno lobiranje. Ne očekuju nikakvu državnu finansijsku podršku niti nacionalnu platformu za djelovanje.
- Postoji nepovjerenje prema državi i malo nade da je država spremna da saraduje radi pronalazjenja nestale osobe.
- Državni organi mogu i da javno osude nestalog, što dovodi do sramoćenja i socijalnog odbacivanja.
- Strana koja učestvuje u oružanom sukobu može da uništiti posmrtno ostatke čineći time njihovo otkrivanje nemogućim.

Porodice osoba nestalih u oružanim sukobima:

- Oni koji su na strani "gubitnika", na primjer poražene strane u španskom građanskom ratu ili, u novije vrijeme, rođaci boraca ISIS-a, suočavaju se sa odsustvom adekvatne primjene prava koja se odnose na njihove poginule, dok se pobjednici, bilo mrtvi ili živi, slave kao heroji. Strah koji može trajati generacijama je svojevrsno nasljeđe za „gubitnike” i on otežava pronalaženje nestalih.
- Rat može dovesti do višestrukih gubitaka u jednoj porodici ili je primorati da bježi u izbjeglištvo.

Porodice nestalih uslijed migracije:

- Za porodicu je mnogo teže da odredi vrijeme kada je neko njihov nestao na dugom migrant-skom putu, jer potraga mora da se odvija preko više granica i mnogobrojnih državnih organa, pri čemu je i samo polazište neodređeno. To nameće potrebu za transnacionalnom saradnjom.
- Često su socijalno-ekonomski pritisci uzrok migracija, a nestanak potencijalnih hranitelja u porodici samo dodatno pogoršava njen položaj.
- Osobe koja posjeduju prave informacije ne moraju nužno biti članovi porodice, već su to često oni koji idu istim migrantskim putem.
- Vjerske, etničke, jezičke i druge vrste prekograničnih diskriminacija mogu ometati potragu.

Porodice osoba nestalih uslijed prirodnih katastrofa:

- Gubici mogu biti ogromni i odnositi se na više članova porodice ili čitave kvartove. Smještaj, dokumenta pa i posao mogu da nestanu u istom trenu.
- Država može da postane nefunkcionalna poslije prirodne katastrofe pa je ograničena njena sposobnost da uspostavi strukture za potragu i spasavanje.
- Država koja je sačuvala takvu sposobnost može da, u slučaju prirodnih katastrofa, pokaže veću spremnost da obezbijedi pomoć i obnovu za određene pogođene zajednice, nego u slučaju prisilnih nestanaka, na primjer; država se može postaviti kao benigna sila.

Porodice osoba koje su nestale uslijed oružanog nasilja:

- Ova kategorija obuhvata mnoge podgrupe, uključujući i osobe koja nestanu uslijed trgovine ljudima, ropstva i trgovine drogom. U svakom pojedinačnom slučaju razlikuje se pristup i iskustvo u zavisnosti od zemlje i njenih pravnih okvira.
- Država može da odbaci odgovornosti za žrtve u kontekstu trgovine drogom, smatrajući da je takav pojedinac sam kriv što je preuzeo takav rizik, čak i u slučaju da je reč o nedužnom prolazniku.
- Neke su države i same umješane u oružano nasilje ili nisu sposobne da se s njim nose.
- Često su žrtve siromašni ili pripadnici manjina i ne mogu da prisile državu da reaguje. Uopšteno, malo se značaja pridaje žrtvama oružanog nasilja mada ih u nekim zemljama ima na desetine hiljada kao na primjer u Meksiku.

3.3.3 Prolazak vremena: uticaj na potrebe porodica

Prvih nekoliko dana i nedelja:

- Ogroman šok, bol i zbunjenost su prirodna osjećanja koje porodice doživljavaju, a psihosocijalna podrška je njihova ključna potreba. Poricanje onoga što se dogodilo praćeno strahom i ljutnjom prirodna je reakcija i zahtijeva emocionalnu podršku. Svijest o tome da je bližnji nestao mora da bude praćena podrškom i prihvatanjem od strane drugih.
- Javlja se potreba za informacijama i praktičnom podrškom da bi se policiji/zvaničnim organima prijavio nestanak osobe, a traganje za istinom uz praktičnu pomoć što prije pokrenulo. Svaki sat može biti važan kada neko nestane, bilo da je ta osoba oteta, ranjena na bojnopolju, zarobljena u urušenoj zgradi ili je kidnapovana kao migrant ili od strane lokalnih kriminalnih bandi.
- Neposredna socio-ekonomska podrška i pristup zdravstvenoj zaštiti su naročito potrebni kada je nestala osoba hranitelj porodice.
- U slučajevima kada se ugroženost porodice oduži, potreban je i bezbjedan smještaj.

Kasniji mjeseci i godine:

- Formiranje udruženja porodica može imati ključnu ulogu u efikasnijem lobiranju za dobijanje informacija, priznavanje statusa i dobijanje pravne i finansijske podrške. Takve organizovane grupe mogu se međusobno ispomagati u potragama, jačati odlučnost, unaprijediti angažovanost, podstaći socijalnu inkluziju i očuvati nadu kada se javi očaj.
- U široj zajednici može oslabiti suosjećajnost prema onima koji su nestali i njihovim preživjelim porodicama, pa je u takvim okolnostima podrška organizacija još značajnija. Porodice moraju očuvati svoju vjeru da se i dalje priznaje pravo na istinu i pravdu njihovih voljenih koji su nestali, bez obzira što je od te krize prošlo i više mjeseci.
- Finansijske potrebe mogu porasti nakon prvih nekoliko mjeseci; zajednice mogu da pruže podršku prvih nekoliko nedelja poslije krize, a onda se okrenu svakodnevnom životu. Agencije to moraju da prate.

Kasnije decenije i generacije:

- Moguće je da porodica ne želi da se uključi u potragu ni u jednom trenutku.
- Za prevazilaženje frustracije i očaja koji rastu kako godine prolaze, potrebna je psihosocijalna i psihološka podrška. Nedostatak informacija o nestalima može biti uslovljen oružanim sukobom koji traje ili drugom situacijom obilježenom nasiljem što podrazumijeva prateće stresove.
- Nerijetko postoji i međugeneracijski doživljaj traume; želja da se dosegne istina i pravda ne može biti ograničena na generaciju koja je prvobitno pogođena nestankom.
- Uticaj nestanka nekog člana porodice i kasnije posljedice koje iz njega proističu mogu biti trajne. To pitanje može imati implikacije na spriječavanje budućeg nasilja jer može doći do začaranog kruga osвете i građanskog rata. Država zato mora da nastavi s pružanjem podrške i naporima da se dođe do informacija, utvrdi istina i pronađu posmrtni ostaci.
- Memorijalne aktivnosti postepeno postanu dominantna potreba za porodice/obitelji i zajednice i njihovo zajedničko obilježavanje datuma masakra ili drugih nemilih događaja.
- Otkrivanje posmrtnih ostataka od velikog je značaja i za kasnije generacije, pa je veoma važno obezbijediti čuvanje uzoraka DNK i drugog forenzičkog dokaznog materijala.

Jesus Cornejo/MKCK

San Salvador. Na skupu podrške, radnik MKCK-a razgovara sa rođakom nestalog migranta.

3.3.4. Specifični oblici ranjivosti

Pol

- Najčešće su nestale osobe muškarci, pa stoga za njima tragaju njihove žene, djeca i majke. Žene su obično i ekonomski ranjivije što dodatno pogoršava situaciju.
- U mnogim okruženjima, žene ne uživaju jednaka prava. Udata žena se katkad tretira kao maloljetno lice o kojem brigu vodi muž i njegova porodica.¹³ To značajno utiče na to kako se njegov nestanak odražava na nju:
 - Zbog kulturnih razloga supruga se može pridržavati svog bračnog statusa, čak i godinama nakon što joj je muž nestao. To ima službene implikacije, pa i na pripadajuću dokumentaciju.
 - Roditelji, kao i braća i sestre mogu nestalu osobu proglasiti mrtvom da bi „udovici“ uskratili nasljedstvo i oduzeli joj imovinu. Moguće je, također, da ta ista „udovica“ nema prava na starateljstvo nad svojom djecom jer je i ona sama tretirana kao maloljetna osoba; nestanak muža može dovesti i do toga da bude otjerana i da joj uskrate pristup rođenoj djeci.
 - Moguće je da supruga na kraju želi da njen nestali suprug bude službeno proglašen mrtvim da bi naslijedila bračnu tekovinu ili se ponovo udala, a da njegova majka ne želi da se odrekne nade da je njen nestali sin ipak živ. U takvoj situaciji roditelji mogu imati veća službena prava od supruge/„udovice“.
- Žene se suočavaju sa prezirom i bivaju prisiljene na seksualno podmićivanje službenih osoba.
- U nekim kontekstima, žena koja je nestala predstavlja sramotu za svoju porodicu, pa se nestanak i ne prijavljuje.
- Kad žena nestane i potom se pojavi, može se javiti i problem stigme vezane za silovanja i druge oblike zlostavljanja.
- Kada nestane osoba koja je živjela sa vjerenikom, životnim partnerom ili članom lezbijske, gej, biseksualne, transrodne i kvir (LGBTQ) zajednice, prava tog partnera mogu biti gotovo nepostojeća u pogledu pokretanja zakonskog postupka i traženja informacija.
- S druge strane, naglašeno je da su u nekim kontekstima žene uspjele da kroz solidarnost ojačaju svoj položaj i tako smogle snage da istupe javno i traže odgovornost države. Majka/supruga može da predstavlja manju prijatnu državu pa tako dobija više prostora i slobode u traženju nestalog voljenog člana porodice, nego kada to čini neki muški član porodice.

¹³ Na primjer, u Šri Lanki, Ugandi, Zimbabveu, zemljama Bliskog Istoka i mnogim drugim, čak i tamo gdje zakoni navodno štite prava žena, one se u životu suočavaju s diskriminacijom.

Starosno doba: starije osobe i djeca

- Starije osobe su posebno ranjive kada im neko blizak nestane:
 - Javlja se opasnost da će pretrpjeti zdravstvene komplikacije izazvane ekstremnim stresom uslijed nestanka, poput visokog krvnog pritiska ili srčanog udara. Kod njih je i izraženija želja da što prije saznaju istinu, prije nego što napuste ovaj svijet.
 - Mogu da imaju ograničenu pokretljivost i izdržljivost i da ih to ometa u izvršenju praktičnih aspekata potrage kao što je obilaženja šaltera, stajanje u redu itd.
 - Kod starijih osoba može postojati ograničeno razumijevanje onoga što se dogodilo, ali i posebna finansijska ranjivost ako je riječ o penzionerima koji su se oslanjali na pomoć nestale osobe.
 - Stariji su inače više osamljeni, a gubitak djeteta samo pojačava to stanje.
- Mladi su izloženi posebnom riziku kada izgube jednog ili oba roditelja i hranitelja porodice:
 - Ekonomske posljedice utiču na mogućnost školovanja, bezbjedno stanovanje i ishranu, pa djeca mogu da zapadnu u teško siromaštvo.
 - Nedostatak potvrda i dokumenata za roditelje posljedično i djeci ograničava pristup dokumentima, posebno ako su rođena nakon nestanka ili su odvojena od roditelja tokom krize. Maloljetnici bez pratnje su posebno izloženi riziku i mogu da izgube svoj identitet.
 - Kada im nestanu roditelji/hranitelji, djeca su izložena i povećanom riziku od preranog stupanja u brak, trgovine ljudima, dječjeg rada ili migracija.
 - Može im biti ugrožen psihološki i psihosocijalni razvoj; javlja se i ekstremna anksioznost, osećaj ranjivosti, nepovjerenje prema državi, bijes i druge dugotrajne emocije koje mogu uticati na njihovu percepciju svijeta. To može imati implikacije na njihov život i sposobnost da se nose sa gubitkom, kao i na prevenciju i zaustavljanje daljih ciklusa nasilja.

Ograničena pokretljivost, gluhoća, sljepoća i kognitivna ograničenost

- Rodaci sa fizičkim ograničenjima koji, na primjer, koriste invalidska kolica, suočeni su sa poteškoćama prilikom pristupa službenim zgradama, tokom putovanja po zemlji radi potrage za svjedocima i prikupljanja informacije o tome s kim treba da razgovaraju. Gluhoća i sljepoća pak stvaraju posebne probleme pri komunikaciji, ali i u razumijevanju državnih službenika.
- Kada rođaci imaju Alchajmerovu bolest ili oštećeno mentalno zdravlje, javlja se konfuzija, nedostatak jasnih informacija i povećana anksioznost.
- U tim okolnostima vjerovatno postoji i veća zavisnost od osobe koja je nestala, pa je samim tim povećana i njihova finansijska ugroženost.

Nepismenost

- Nepismene osobe nisu u stanju da popune dokumentaciju neophodnu za prijavljivanje nestanka i ne mogu da čitaju znakove i table pomoću kojih treba da nađu šalter, zgradu ili kancelariju odgovarajućeg organa.
- One ne mogu da pročitaju eventualni dopis državnog organa ili tijela kojim se dostavljaju dodatna pitanja ili svježije informacije.

Kulturne norme

- U kulturama u kojima preci igraju centralnu ulogu, živi i mrtvi su u istom kontinuumu. Ako porodica ne uspije da valjano pokaže poštovanje prema precima, to može imati dugotrajan uticaj na odnose među generacijama, što pak dovodi do problema u vezama, u razvoju pa čak i bolesti. Ako nisu pronađeni posmrtni ostaci nestalog, takvo stanje nije lako razriješiti.
- Preminula/nestala osoba se može smatrati aktivnim činiocem, primarnom žrtvom koja ima svoja prava za razliku od porodice.
- U zavisnosti od kulturnih normi, razlikuje se pristup za konačno prihvatnje smrti nestalog voljenog člana porodice i iskazivanje dužnog poštovanja.

IV. Ključni nalazi

“Svi nosimo u sebi istu patnju i istu nadu.”

- Aileen Bacalso, 3. jul 2019.

Ovi sažeci imaju za cilj da predoče duh koji je provejavao u diskusijama na skupu, ali i slojevitosti i promjenljivosti porodičnih potreba nakon nestanka, uzimajući pri tome u obzir vrijeme i mjesto. Mada su razlike u iskustvima bile brojne, jedan od značajnih ishoda diskusija bio je osjećaj solidarnosti među porodicama nestalih, bez obzira na to gdje su i kako nestali njihovi rođaci. To su naglasili brojni učesnici.

“U ovom trenutku, osjećam prisustvo hiljada nestalih; moramo ovdje da osjetimo prisustvo svih njih i da budemo svjesni da nam se obraćaju... Oni govore tiho, ali ipak tako glasno.”

- Učesnik, 3. jul 2019.

Već postoje standardi i principi koji određuju obaveze država i drugih u odnosu na nestale osobe.¹⁴ Oni daju okvir za djelovanje onih koji rade s porodicama nestalih kao i samim porodicama. Mogu, također, da posluže vladama kao osnov za usvajanje zakona, a drugima kao podsticaj da reaguju na pitanje nestalih osoba. Međunarodne nevladine organizacije i nevladine organizacije ih koriste kao smjernice za svoje djelovanje i pružanje podrške porodicama.

Međutim, postojeći standardi ne pokrivaju sve situacije i potrebni su im dodatni operativno usmjereni tehnički vodiči. Tehnički standardi nisu uvijek dovoljno poznati ili nisu u pristupačnim formatima koje je lako pronaći i koristiti, posebno za porodice. Učesnici su zaključili da neke teme treba razmotriti za dodatne smjernice i tehničke savjete, a ključni nalazi proizilaze iz ovih utvrđenih propusta.

UOPŠTENO

1. PROPUSTE BI TREBALO UVIDJETI I ISPRAVITI

Zaštita osoba nestalih uslijed migracija, katastrofa i oružanog nasilja.

Potrebno je razmotriti kako da se bolje zaštite migranti kao i žrtve prirodnih katastrofa i oružanog nasilja. Te grupe, koje često nisu dovoljno zaštićene postojećim međunarodnim pravom ljudskih prava (MPLJP), nose specifične oblike ranjivosti koji nisu valjano sagledani i zahtijevaju formulisane specifičnih standarda i praksi.

2. STANDARDI I NAČELA SE MORAJU BOLJE POZNAVATI

Promocija postojećih standarda i principa i obezbjeđivanje njihove dostupnosti.

Postojeći standardi, tehničke preporuke i smjernice se moraju bolje promovisati. Na primjer, postojeći standardi za psihosocijalni rad sa porodicama su kvalitetni i potrebna je njihova šira diseminacija. Neki standardi postoje u formatima koji su previše glomazni da bi bili od koristi porodicama i nevladinim organizacijama širom svijeta u inače veoma raznorodnim kontekstima. Potrebne su pojednostavljene, dostupne verzije tehničkih standarda koji se mogu primjenjivati lokalno. Treba razmotriti inovativne načine komunikacije sa širim auditorijumom, na primjer putem internetskih video materijala.

¹⁴ Nekoliko primjera: MKCK, Nestale osobe/lica: priručnik za parlamentarce (ICRC, *Missing Persons: A Handbook for Parliamentarians*), Ženeva, 2009; MKCK, Praćenje porodica nestalih: Praktični priručnik (ICRC, *Accompanying the Families of Missing Persons: A Practical Handbook*); 2015.; UN, Principi i smjernice podržani praktičnim smjernicama o zaštiti ljudskih prava migranata u ranjivim situacijama (UN, *Principles and Guidelines, supported by practical guidance, on the human rights protection of migrants in vulnerable situations*), 2018.

3. MORA SE PRIZNATI ZNAČAJ ISKUSTVA PORODICA

Praktično iskustvo porodica i trebalo bi da usmjerava razvoj odgovarajućih alata.

Pri izradi smjernica o potrebama porodica treba, u najvećoj mogućoj mjeri, da se uzmu u obzir iskustva i znanje koje su stekle porodice i udruženja porodica širom svijeta, među kojima ima onih koje postoje decenijama.

POTRAGA I PODRŠKA

4. UKLJUČENOST PORODICA U POTRAGU ZA NESTALIM OSOBAMA

Trebalo bi da bude priznata i podržana.

Porodice imaju pravo da budu potpuno uključene od samog početka, ali i tokom cijelog procesa traženja bez obzira na okolnosti. Uslove za to učešće treba utvrditi tako da se obezbijedi zaštita porodice ali i tako da ono bude korisno za potragu.

5. RANO DJELOVANJE

Ono mora biti garantovano, a podrška porodici mora da počne odmah.

Porodicama su potrebne brže i ranije djelovanje i podrška, čim data osoba nestane. Njima treba dati pomoć i podršku kod prijavljivanja nestanka pravoj instituciji, a pored materijalne podrške, trebalo bi da odmah imaju i pristup psihološkoj i psihosocijalnoj podršci, da bi se, po potrebi, izborili sa stresom.

6. DUGOROČNA POTRAGA I PODRŠKA

Potrebe traju i više od jedne generacije i to treba uzeti u obzir.

Nestanak člana porodice predstavlja veliki udarac, a posljedice koje slijede mogu da potraju decenijama; dakle, posljedice postaju transgeneracijske. Države, međunarodne nevladine organizacije i nacionalne nevladine organizacije to moraju uzeti u obzir s obzirom na to koliko dugo može potrajati potreba porodice za potragom i podrškom. Zajednice i porodice moraju preduprijediti kulturu ćutanja i stvaranja tabua u vezi sa nestalim osobama jer je to štetno za naredne generacije i njihovo pravo na pravdu, informacije i odgovornost krivaca. Kako se i potrebe vremenom mijenjaju, nužno im se treba prilagođavati i riješavati ih u skladu s tim promjenama.

POSEBAN PROSTOR ZA PORODICE

7. PORODICE/OBITELJI MORAJU OSTATI UJEDINJENE

Potrebna je prostor za redovno okupljanje i druženje.

U budućnosti bi širom svijeta trebalo stvoriti više mogućnosti za saradnju udruženja/udruga porodica/obitelji, pa i digitalnim rješenjima, radi razmjene i upoređivanja iskustava i saradnje u razvoju standarda i praksi.

RANJIVE GRUPE I KULTURNE POTREBE

8. POTREBAN JE DIFERENCIRANI PRISTUP

Potrebno je bolje sagledati i integrisati specifične potrebe ranjivih grupa i kulturne razlike.

Tehnički standardi moraju posebno da odgovore na potrebe ranjivih grupa i da obuhvate oblike podrške koji uzimaju u obzir izazove sa kojima se suočavaju žene, djeca, fizički i mentalno ograničeni i nepismeni. Potrebno je više tehničkih standarda koji će pokriti specifične potrebe porodica u različitim kulturama koje se bave nestancima do kojih je došlo u različitim kontekstima.

U NAJBOLJEM INTERESU NESTALIH I PREMINULIH

9. NESTALI I MRTVI SU ŽRTVE

Potrebno je uočiti njihove specifične interese.

Standardi bi trebalo da utvrde da su živi i mrtvi u jednom kontinuumu. Mrtvi su primarne žrtve i imaju specifične obredne i druge kulturne potrebe. Kada se javi bilo kakva sumnja u to kako dalje postupati, potrebe nestale osobe moraju dobiti prednost u odnosu na potrebe porodice i drugih.

DUGOROČNI UTJECAJ

10. BAVLJENJE PROŠLOŠĆU RADI OČUVANJA BUDUĆNOSTI

Nestajanja imaju dugoročni uticaj na društva i trebalo bi da budu prioritet u prevenciji sukoba.

Propusti u rješavanju situacija sa nestalim osobama mogu imati dugoročan i štetan uticaj na napore za rješavanje sukoba i pomirenje. Pomaganje porodicama i zajednicama da se suoče sa prošlošću, što podrazumijeva i rješavanje nestanaka, nalaženje odgovora i obezbjeđenje odštete, od presudnog je značaja za prekid ciklusa nasilja i trebalo bi da predstavlja dio napora za izgradnju mira na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Mada način da se to postigne može da varira u zavisnosti od politike, ere, konteksta i kulture, memorijalizacija kao proces očuvanja sjećanja na preminule, predstavlja važnu i dugoročnu potrebu porodica i zajednica, pa zato i treba izbjegavati poricanje i ćutanje.

Na osnovu ovih zaključaka i ključnih nalaza, Projekat za nestala lica/osobe MKCK-a će olakšati pripremu odgovarajućih alata za pružanje tehničkih i konkretnih uputstava porodicama nestalih.

Lista učesnika i organizatora

Nana	Agapishvili	„Gruzijska asocijacija za psihosocijalnu pomoć“ (Ndoeba)“	Gruzija
Semina	Alekić	Regionalna koordinacija udruženja porodica nestalih sa područja bivše Jugoslavije	Bosna i Hercegovina
Majid Khalaf Abdulridha	Al-Hawaz	Ministarstvo odbrane	Irak
Esmā	Aličehajić	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Kosovo*
Maia	Alkhazishvili	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Gruzija
María Adela	Antokoletz	<i>Latinoamerička federacija udruženja srodnika zatočenih i nestalih (FEDEFAM)</i>	Argentina
María Fernanda	Araujo	Komisija porodica poginulih u Malvinama	Argentina
Mary Aileen	Bacalso	Azijska federacija protiv nevoljnih nestanka (AFAD)	Filipini
Ram Kumar	Bhandari	Nacionalna mreža obitelji nestalih Nepala (NEFAD)	Nepal
Fabien	Bourdier	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Bosna i Hercegovina
Nihad	Branković	Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP)	Bosna i Hercegovina
Elmir	Camić	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Bosna i Hercegovina
Juana	Carrion Jaulis	<i>Nacionalno udruženje rodbine otetih, zatočenih i nestalih iz Perua (ANFASEP)</i>	Peru
Kate	Dearden	Međunarodna organizacija za migracije (IOM)	Njemačka
Lucía	Díaz	<i>Colectivo Solecito</i>	Meksiko
Caroline	Douilliez	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Ženeva
Saliha	Đuderija	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine	Bosna i Hercegovina
Ariel	Dulitzky	Human Rights Clinic	Peru
Dijana	Đurić	Društvo psihologa Republike Srpske	Bosna i Hercegovina
Shari	Eppel	Ukuthula Trust	Zimbabve
Eliana	Faleiros Vendramini Carneiro	<i>Ministerio Público do Estado de São Paulo</i>	Brazil
Željko	Filipović	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa	Bosna i Hercegovina
Leonardo	Fossati	<i>Abuelas de Plaza de Mayo</i>	Argentina
Filippo	Furri	Member of Boat4people	Italija
Andrea	Galán Santamarina	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Ananda	Galappatti	Good Practice Group (GPG)	Španija
Glenda	García Lacan	<i>Asociación de Familiares de Migrantes Desaparecidos de Guatemala (AFAMIDEG)</i>	Gvatemala
Cecilia	Gelpí Arroyo	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Noura	Ghazi	Nophotozone	Sirija
Gloria Luz	Gómez Cortés	<i>Asociación de Familiares de Detenidos Desaparecidos (ASFADDES)</i>	Kolumbija
Laura	González Vallespí	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Isidora	Graorac Štrkić	Republička organizacija porodica poginulih i zarobljenih boraca i nestalih lica RS	Bosna i Hercegovina
Wadad	Halawani	Komitet za porodice kidnapovanih i nestalih u Libanonu (CFKD-L)	Liban
Ana-Cristina	Henriques Pinto	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa	Belgija
Rainer	Huhle	Nirnberški centar za ljudska prava (NMRZ)	Njemačka

Adis	Hukanović	Radna grupa mladih "Živi memorijali" – projekat MKCK Sarajevo	Bosna i Hercegovina
Cleber	Kemper	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Rusija
Aida	Khoneliya	Majke Abhazije za mir i socijalnu pravdu	Suhumi
Milica	Kolaković Bojović	Komitet Ujedinjenih nacija za prisilne nestanke (UNCED)	Srbija
Senka	Kulenović -Redzepagic	TRIAL International	Bosna i Hercegovina
Jasmina	Kurbašić	Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP)	Bosna i Hercegovina
Sara	López Martín	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Gabriela	López Neyra	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Yadviha	Lozynska	Unija srodnika nestalih osoba "Nadia"	Ukrajina
Elma	Majstorić-Ninković	Međunarodna komisija za nestale osobe(ICMP)	Bosna i Hercegovina
Erika Sandy	Martel Trujillo	<i>Dirección General de Búsqueda de Personas Desaparecidas</i>	Peru
Vanja	Milovančević	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Srbija
Sobhie - Mona	Nasser Al Din	ACT for the Disappeared	Liban
Susana	Navarro García	<i>Equipo de Estudios Comunitarios y Acción Psicosocial (ECAP)</i>	Gvatemala
Mame Bara	Ndoye	<i>Association des clandestins rapatriés et familles affectées de Thiaroye-sur-mer (ACRFAT)</i>	Senegal
Samuel Herbert	Nsubuga	Afrički centar za liječenje i rehabilitaciju žrtava torture (ACTV)	Uganda
Pau	Perez-Sales	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Jeyatheepa	Punniyamoorthy	Šrilanški ured za nestale osobe	Šri Lanka
Bajram	Qerkinaj	Resursni centar za nestale osobe	Kosovo*
Dijanela	Rajkić	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Bosna i Hercegovina
Irene	Redondo Palomar	<i>Grupo de Acción Comunitaria (GAC)</i>	Španija
Simon	Robins	MKCK konsultant za potrebe porodica nestalih osoba / Univerzitet u York-u	UK
Khitam Mouhan Saad	Saad	Martyrs Foundation	Irak
María Mercedes	Salado Puerto	<i>Equipo Argentino de Antropología Forense (EAAF)</i>	Argentina
Namizata	Sangare	<i>Commission Nationale des Droits de l'Homme de Côte d'Ivoire</i>	Obala Slonovače
Hariz	Šarić	Univerzitet u Tuzli	Bosna i Hercegovina
Edin	Serezlić	Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP)	Bosna i Hercegovina
Emilio	Silva Barrera	<i>Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica</i>	Španija
Natassa	Strachini	Refugee Support Aegean Sea (RSA)	Grčka
Ana Rita	Supan	FIND	Filipini
Sopio	Tabaghua	Gruzijski centar za psihosocijalnu i medicinsku rehabilitaciju žrtava torture	Gruzija
Slobodan	Tadić	Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP)	Bosna i Hercegovina
Morris	Tidball-Binz	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Ženeva
Sylvie	van Lammeren	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Ženeva
Florian	von König	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Ženeva
Mary	Werntz	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Ženeva
Nicole	Windlin	Crveni krst Švicarske	Švicarska
Martina	Zaccaro	Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK)	Belgija

*Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Nestale osobe

Globalni odgovor

Širom svijeta je nestalo na stotine hiljada ljudi uslijed oružanih sukoba, nasilja, migracija i prirodnih katastrofa. Neki su nestali u borbi, drugi su žrtve prisilnog nestanka, a hiljade njih izgube kontakt sa svojim voljenima dok se u borbama povlače ili traže bolji život negdje drugdje. Nestanak je globalni problem koji ima pogubne i često dugotrajne posljedice za porodice, zajednice pa i čitava društva.

Centralna agencija za traženje pri Međunarodnom komitetu Crvenog krsta/križa (MKCK) ima dugoročni mandat i 150 godina operativnog iskustva u traženju nestalih osoba i ponovnom povezivanju razdvojenih članova porodica. U uvjerenju da je potrebno globalno udruživanje napora radi poboljšanja svjetskog odgovora na tragediju nestalih osoba i članova njihovih porodica, MKCK je u saradnji sa drugim akterima 2018. godine pokrenuo Projekat za nestale osobe kao inicijativu koja ima za cilj da okupi stručnjake, predstavnike porodica i druge ključne aktere iz cijelog svijeta kako bi se uobličio konsenzus o najboljim praksama, promovisali postojeći tehnički standardi i razvili novi, gdje god je to potrebno.

Radionica u Sarajevu bila je drugi od pet skupova planiranih za 2019. godinu. Svaka radionica ima za cilj da se fokusira na različiti aspekt problematike ili na različitu podgrupu nestalih osoba. Zajedno, one će do kraja četvorogodišnjeg projekta doprinijeti razvoju bolje informisane prakse i tehničkih standarda za one koji rade na pronalaženju nestalih u različitim kontekstima.

Skup je održan uz poštovanje *Chatham House* pravila, pa je u izvještaju naveden identitet učesnika samo uz njihovu saglasnost.

Nestale osobe **Globalni odgovor**

International Committee of the Red Cross
19, Avenue de la Paix
1202 Geneva, Switzerland
missingpersonsproject@icrc.org

Autor fotografije na naslovnoj strani: Brendan Hoffman/MKCK